

УДК [1+33]:330.14

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v054.2025.2>

Л. В. Діденко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1734-0055>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФІЛОСОФСЬКЕ ІНТЕРПРЕТУВАННЯ ВАРІАТИВІВ ЕКОНОМІЧНОГО КАПІТАЛУ: ВІД РЕСУРСУ ДО АНТРОПООДИНИЦІ

Зауваги: 1) пунктуаційна – авторські, тобто мої власні, роз'яснення й уточнення у тексті подані через {...}; 2) антропонімна – усі імена та прізвища транслітеровані за фонетичним підходом зі збереженням автентичних подвоєнь та подані у тексті за першою згадкою у форматі «антропонім українською {антропонім мовою оригіналу та/або англійською}»; 3) мовно-цитувальна – деякі думки мислителів {переважно з україномовних перекладів} наведені відповідно до видання, хоча у них можуть бути наявні окремі «лінгвоогріхи» {тобто: використані не завжди «суто українські слова та вирази»}; 4) перекладацька – цитовані частини з іноземномовних джерел наведені у моїх авторських формулюваннях, що можуть не співпадати з «офіційними»; 5) первиннозадумна – початкове написання однієї оглядової статті про варіативи капіталу було мною скориговане {через віднайдений матеріал й виниклі ідеї} у бік концептуального уточнення {зокрема: сучасних деталізувань та коментувань філософа щодо «тематичних комплексів варіативів капіталу», деяких понять з лексики капіталу, а також авторської спроби параметрувати головні варіативи капіталу на першу чверть XXI ст.} з перспективою подальшого оприлюднення результатів у форматі наукових повідомлень {на тематичних конференціях, семінарах та круглих столах} і наукових публікацій різного обсягу; 6) дослідницько-обмежувальна – пропонований текст радше презентує авторський «варіант одного з бачень» і не претендує на «остаточний вердикт» у розумінні капіталу {згіпотезую: мультиплікування варіативів капіталу продовжиться, а «інтелектуальна пожива» для досліджень залишатиметься у полі відкритого дискурсу}; 7) завдячувальна – тим, хто завжди залишається на моєму боці.

Пропоноване дослідження актуалізують не тільки світові та країнові виклики {одним з яких нині є акцент на зменшення і/або повне вичерпання запасів природних ресурсів}, але й авторські бачення тенденцій соціосегментних зміщень {тут: капіталізування усього}. Ресурси та капітал узв'язковані опосередковано – через антропоодиницю, проте це зв'язок циклічний {з одного

боку, ресурси є джерелом або орієнтиром для векторування дій антропоодиниці щодо «набування капіталу»; з іншого боку, наявний у антропоодиниці капітал уможлиблюватиме коректну роботу з ресурсами через закріплення/отримання доступу до них, оптимізоване використання/застосовування у виробничому циклі, пом'якшення супутніх негативноспектрових елементів та процесів, серед яких – нерівність, бідність, перевиробництво та ін., збалансування життєвого та робочого часу кожного з нас тощо}. Тобто капітал має не тільки «виключно економічне», а ще й соціальне значення.

Проблема, насправді, постає як комплекс запитань: від «що таке капітал?» {із врахуванням-реконструюванням історичних, культурних, індивідуальнозискових та соціонаслідкових даних} до «що може бути капіталом?» {тобто глибинний розбір не тільки сутісної основи капіталу, але й можливостей перетворення чого – чи, можливо, будь-чого?.. – на капітал}. Якщо врахувати думку Джеффри Ходжсона – капіталом як запасом або резервом будь-чого тепер стало все [17, с. 1075], то гіпотетично навіть антропоодиниця може бути капіталом.

Зауважу: дана стаття {і моє дослідження аспектів капіталу} не буде єдиною {навіть у моєму науковому портфоліо}, оскільки тема капіталу доволі широка й кожне розтлумачування одного його аспекту зумовлює низку утруднених супутніх, які потребують нюансування. З одного боку, капітал здебільшого розуміють виключно як економічне поняття {навіть зараз – у першій чверті XXI ст.}. Проте, з іншого боку, сучасні процеси, соціокультурні умови нашого поіснування, численні соціовиклики та спроби їх розв'язання роблять наголос не тільки на зв'язковості та залежності усього, але й на міждисциплінарних дослідженнях кожного феномена та/або конструкту. Капітал не є виключенням. Парадоксально, але сутнісними питаннями капіталу колеги-економісти не дуже цікавляться {більшість публікації зведена до оглядів класичних підходів щодо капіталу, а ґрунтовних досліджень – одиниці}. Сучасні геоекономічні процеси не тільки популяризують ідеї деяких еко-

номістів минулого {зокрема Карла Маркса}, але й зорієнтовують поглянути на капітал глибше – й дійти у його розгляді до сутнісного ядра.

Теоретико-практичні параметри наукової новизни зумовлені формулюванням самої теми статті, структурою пропонованої розвідки {тобто пунктами розгляду теми}, а також необхідністю оновлення та збагачення україномовного філософського дискурсу лінгвоодинамиці та іншоакцентованими смислами.

Мета дослідження: відінтерпретувати варіативи економічного капіталу через призму філософії. **Дослідницькими завданнями** постають: реконструювати історичний зміст слова «капітал»; виявити варіативність підходів до трактування поняття «капітал»; наголосити на економічній основі усіх варіативів капіталу; деталізувати економічний капітал та його головні варіативи {фізичний капітал, функціональний капітал, техніко-технологічний капітал, фінансовий капітал} через зв'язковість ресурсів, власності та людини.

Теорезис формують ідеї мислителів попередніх епох/періодів та дослідження – гіпотези, концепції, розробки – колег з різних локацій щодо: передумов з'яви самого слова «капітал» та його змісту {Аристотель / Αριστοτέλης / Aristotélēs, Платон / Πλάτων / Plato}; концепцій з'яви слова «капітал» та його змістоваріативності {Фернан Бродель / Fernand Braudel, Ернандо де Сото / Hernando de Soto}; сутності капіталу та його форм {П'єр Бурд'ю / Pierre Bourdieu, Джеффрі Мартін Ходжсон / Geoffrey M. Hodgson}; політекономічного розуміння капіталу {Карл Маркс / Karl Heinrich Marx, Дейвід Рікардо / David Ricardo, Жан-Батист Сє / Jean-Baptiste Say, Адам Сміт / Adam Smith}; авторських потрактувань капіталу через – гроші {Джеффрі Мартін Ходжсон, Ернандо де Сото}, використовувані ресурси {П'єр Бурд'ю, Массімо Раннедда / Massimo Ragnedda, Пйотр Штомпка / Piotr Sztompka}, поліаспектність влади над продуктом і над прибутками {П'єр Бурд'ю}, капітал-життя {Антонелла Корсані / Antonella Corsani, Мауріціо Ладзарато / Maurizio Lazzarato}; філософсько-економічної сутності капіталу, його типів та видів {Валентина Кондрашова-Діденко / Valentyna Kondrashova-Didenko та Лариса Діденко / Larysa V. Didenko} тощо.

Методологію пропонованої розвідки вибудовано на поєднанні підходів {галузевого, міждисциплінарного}, принципів {історизму, цілісності, умовної об'єктивності, причинно-наслідковості, обґрунтованості, квадролексу [6]} та якісних методів {реконструювального, аналізувального, синтезувального, герменевтичного, структурного, прагматичного, феноменологічного, компаративного, розмірковувального тощо}.

Результати дослідження презентовані далі у тематичних пунктах та авторських розтлумаченнях.

Слово «капітал» використовувалося здавна, але поняттєвому оформленню капіталу посприяли розмисли і практики давньогрецьких і римоміперських мислителів: лексикони цих культуролокацій включали мовоодинамиці, які з плином часу «посприяли виникненню» слова та поняття «капітал» {наприклад: «запаси матеріальних благ», «багатство», «гроші» тощо}.

Історія слова «капітал» є гіпотетичною, оскільки у доступних мені джерелах дослідники реконструюють її частинами: у межах окремих локацій «капітал» має свої нюансування {і це потребує окремого дослідження з фіксуванням багатьох (між)культуролокаційних ліній-переходів}.

Вкорінення слова «капітал» латиномовне: його виводять від пізньолатинського «capitalis», що «утворилося природним чином» від латинського іменника «caput, -itis» зі значенням «голова», а потім цей латинізм адаптують інші мови європейського простору – французька, німецька, англійська тощо. Проте «деталі щодо голів» залишаються без акцентувань: чи голови були пов'язані з одиницею обліку, чи залишалися «виключно фігуральним висловом» з наголошуванням на «дечому (най)головнішому/значимішому».

Значення пізньолатинського слова «capitalis» – «основне майно», або «головне майно». І тут виникає ще одне утруднення: у кожному епоху та у кожній локації були «акцентні зміщення» щодо змісту основного майна – для аграрнозорієнтованих локацій ним поставала земля та худоба, для кочових народів – коні та зброя, для купців – прянощі, тканина, золото і дорогоцінне каміння та ін. Загалом був здійснений кількісно-якісний перехід-спрощення від конкретності до абстрактності: від нерухомого майна {землі та «плодів» її оброблення} через «рухоме майно» {«зискових тварин» та/або антропоодинамиць} до нейтрального символічного узагальнення {поняття «капітал»}.

Фернан Бродель запропонував одну з найпоширеніших концепцій з'яви слова «капітал» на теренах Західної Європи. Він зазначав: слово «капітал» з'явилося близько XII–XIII ст. у значенні «цінності; запас товарів; маса грошей; або ж гроші, що приносять відсоток» [4, с. 190]. На його думку, значення слова «капітал» «...не одразу ж було визначене точно: тоді точилися дискусії передусім з приводу відсотка та лихварства...», у центрі яких «...перебувала Італія...» [4, с. 190]. Він наголошував далі: «Саме в Італії створили це слово, там воно освоїлося і якоюсь мірою набуло зрілості. Беззаперечно, воно вже зафіксоване 1211 р., а від 1283 р. воно вживається в значенні капіталу товариства і купців» [4, с. 190]. Таким чином, з початку XIII ст. до кінця XIV ст. в Італії слово «капітал» було активностосовним. Проте «мандри капіталу» продовжувались, як зауважив Фернан Бродель: «Поступово це слово виказало тенденцію означувати грошовий капітал

товариства або купця – те, що в Італії дуже часто називали також «тілом» (*corpo*), а в Ліоні ще в XVI ст. – *le corps*. Але врешті-решт після тривалих і заплутаних дискусій у масштабі всієї Європи «голова» взяла гору над «тілом». Може, слово «капітал» вийшло з Італії, аби потім поширитися в усій Німеччині та Нідерландах. А в кінцевому підсумку воно, либонь, прийшло до Франції, де вступило в конфлікт з іншими похідними від *caput*, наприклад *chatel*, *cheptel*, *cabal*» [4, с. 190]. Слово «капітал» ще досить тривалий час «... залишалося в оточенні безлічі слів-суперників, які легко підставлялися замість нього навіть там, де ми очікували б саме його вживання...» [4, с. 190–191]. І далі: його «перемога» буде можлива пізніше – «...тільки у зв'язку з повільним «зношенням» інших слів, яке спричинило появу оновлених понять, «злам у знаннях», як сказав би Мішель Фуко» [4, с. 191].

Зі змісту поняття «капітал» випливає сучасне мультиплікування його варіативів і витлумачень. Саме поняття «капітал» складалося довго і поступово через закономірне адаптування площини праксису до локусних та локаційних соціовикликів, на основі чого капітал {і поняттєво, і змістово} поступово став предметом дослідження фахівців-економістів (та й соціо-галузевих теоретиків так само).

Поняття «капітал» почало формуватися у період XIII–XV ст. з посиленням торгівлі та банківської справи в Європі. З XIII ст. і приблизно до середини 70-х років XVIII ст. його використовували у значенні «гроші» і поступово таке розуміння усталили на теренах Західної Європи. Наразі важливо зауважити: не всі і не в усіх локаціях Європи схвалювали «монетарування» капіталу {тобто його «зведення» до грошей}, оскільки ототожнювати гроші й капітал – «...це приблизно те саме, що плутати гроші й багатство, міру й вимірювану величину» [3, с. 375].

Широкого використання та актуальності це поняття набуло тільки у XVII–XVIII ст. з розвитком класичної англійської політичної економії {насамперед, у працях Дейвіда Рікардо [25] і Адама Сміта [7]}. До самого початку останньої чверті XVIII ст. домінувальним підходом до розуміння сутності поняття капіталу залишається монетарний, а у практичній діяльності {насамперед торгівельній} використовують капітал виключно зі значенням «гроші».

Від моменту своєї з'яви до сучасних мультипроявностей капітал залишається загадкою, яку деяка кількість дослідників не полишає наміру розгадати. Ключовим орієнтиром для останнього постає первісне значення слова «капітал», до якого усі зацікавлені періодично повертаються. Я окреслила це «періодичне повернення до пер-

вісного значення капіталу» дивацьким, проте вельми містким, конструктом – «справа голів». І тут знову виникають утруднення: 1) яким чином розуміти/розтлумачувати ці «голови»; 2) чиї саме голови мають розглядатися; 3) чому акцентовані саме голови, а не дещо інше; 4) як саме голова «переходить» у капітал {чи, можливо, голова зумовлює з'яву/виникнення капіталу – і як феномена, і як слова, і як поняття, і як «змістового комплексу»} тощо.

Ернандо де Сото, наприклад, зауважує: «В середньовічній латині слово «капітал» означало голову корови або іншої худоби, яка, крім того, що давала основний харч, завжди була важливим джерелом багатства. Худоба – майно невибагливе, мобільне, її можна перегнати в разі небезпеки, легко рахувати й скласти її ціну. Але найважливіше – худоба дає додаткове багатство, створює додаткову вартість, урухомлює інші ремесла, даючи молоко, шкіру, вовну, м'ясо й паливо. Крім того худоба плодиться сама собою. Отже, термін «капітал» починає означати дві речі одночасно – сам матеріальний актив і потенційну здатність активу генерувати додаткову вартість. Від стодоли недалеко до письмового столу батьків економічної науки, які зазвичай означували «капітал» як ту частину активів країни, яка генерує додаткову вартість і збільшує продуктивність» [5, с. 45].

Економісти {Адам Сміт і Карл Маркс}, філософи {Арістотель}, соціологи {П'єр Бурд'ю} та інші вважали капітал {або дещо передувальне капіталу, його «прототип»} головною частиною передусім країнового суспільства загалом і відповідно життя самої людини {хоча це навіть сьогодні «голосно звучить»}. Саме тому вони хотіли зрозуміти значення капіталу {тобто: як він виникає/створюваний, що зумовлює/сприяє його акумулюванню і використанню/споживанню на практиці}, а відповідно розкрити його утаємничену природу. Ще кілька століть тому дослідники припустили, що слово «капітал» {від латинського «*capita*»} вживають у значенні «голова» {скоріше людини}, оскільки «...голова – це ніби вмістилище інструментів» [5, с. 64], за допомогою яких людина і створює капітал. Тому, з мого погляду, тільки людський розум здатний і спроможний виявити природу капіталу, визначити/окреслити його сутність, сформувати дієвий механізм його використання/застосування. Наразі важливо зазначити слушну тезу Ернандо де Сото: єдиний спосіб «... доторкнутися до капіталу полягає у формалізованій системі майнових прав, коли економічні аспекти власності зафіксовано на папері та прив'язано до конкретного місця і власника» [5, с. 64].

У даному контексті власність так само постає необхідним компонентом. Її не варто зводити ані

до «того, що ти маєш і визнаєш своїм» {тобто це аспект «усвідомленого мánня», яке антропоодиночності фіксують переважно через речі, тобто матеріальні феномени}, ані до «паперового документа як підтвердження прав належності чого декому» {тобто аспекту «фіксування для інших того, що вже є моїм»}.

Власність постає посередником, що не тільки фіксує і нагромаджує інформацію, але й уможливорює рух ринкової економіки. Приватна власність, наприклад, робить людей відповідальними, а активи ліквідними, окрім того фіксує трансакції та забезпечує механізми, необхідні для роботи монетарної та банківської системи. Саме власність забезпечує зв'язок між капіталом і грошовим обігом [5]. Спочатку актив і власність на нього, а потім гроші і капітал {тут: гроші не є синонімом капіталу}. Таким чином, маємо закономірний антропоспричинений зв'язок ресурсів, власності, грошей та капіталу, оскільки тільки людина визначає який саме ресурс вартий її уваги настільки, щоб привласнити його задля отримання зиску або миттєвого {у формі грошей}, або потенційного {у формі капіталу}, або й обидвох.

З середини XVIII ст. і до наших днів поняття «капітал» трактують по-різному: це 1) матеріальні {або фізичні} речі, які вироблені іншими речами і, які в процесі використання приносять дохід, прибуток, тобто є зисковими {Адам Сміт [7]}; 2) ресурси {Адам Сміт [7]}; 3) гроші, які здійснюють рух {Карл Маркс [20]}; 4) вартість, що приносить додаткову вартість {Карл Маркс [20]}; 5) економічні/виробничі відносини, втілені у речі/речах {Карл Маркс [21]}; 6) гроші, або реалізована грошова вартість активу {Джеффри Ходжсон [17]}; 7) ресурс/ресурси, що їх використовують і створюють з їх допомогою вигодовість/зисковість {П'єр Бурд'ю [11; 12], Массімо Раннедда [23], Пйотр Штомпка [8] та ін.}; 8) влада над продуктом, в якому акумульовані минула праця {тобто сукупність засобів виробництва} і одночасно над механізмами укріплення виробництва певної категорії благ, що результоване як влада над доходами і прибутками {П'єр Бурд'ю [10]}; 9) капітал-життя {Антонелла Корсані [13], Антонелла Корсані та Мауріціо Ладзарато [14], Мауріціо Ладзарато [18; 19]} тощо.

Концепт-рамка капіталу: від змістових тяжінь через сегментний маркер та автономний концепт до конструкту із власною структурою. Очевидно, що поняття «капітал» не тільки намагаються означити {тобто виявити його головні «змістові тяжіння» – до речей, грошей, ресурсів}, а й поступово застосовують як «сегментний маркер» {наприклад, у виразах «соціальний капітал», «культурний капітал», «символічний капітал» тощо}. Це спричинює парадокс: капітал як

поняття передбачає періодично-постійне змістоуточнювання, проте водночас наявна тенденція до його мультиплікування. Останню неможливо відкинути, але її за більшістю параметрів кваліфікують як «логічний покруч»: складається враження, що «варіативи капіталу» нескінченні, й замість «термінологійної множинності» коректніше було б апелювати до громіздкого мовоодиницевого конструкту – «проявність капіталу в межах культури», наприклад. Проте й таке спрощення було б передчасним: капітал у окремому соціосегменті «проявляється вельми своєрідно» – він перетворюється на автономний концепт з власною структурою та логікою функціонування {тобто інтелектуальний капітал – це не тільки «загальні потенції інтелекту людини», а радше «можливості розвивання конкретного інтелекту окремої антропоодиночності за параметрами унікального або типового алгоритму» із орієнтирними векторами, а не фіксованими результатами}. Такий «конструкт із власною структурою» наповнюватиме дії антропоодиночності, але він одночасно залишатиметься й «відносно пластичним» {тобто його «концепт-рамка» окреслена наперед, але змісти можуть додаватися, уточнюватися, множитися}. Таким чином, капітал у XX ст. {і особливо в XXI ст.} уже «перетинає межі» економічного соціосегмента й через своє мультиплікування {тобто варіативи капіталу} уможливорює формування окремих соціокультурних реальностей {часом частково замкнених й саморозвивальних, часом перетинальних й взаємопов'язаних}, оскільки сам є узалежненим від соціокультурних контекстів.

Необхідно враховувати: усі сучасні {в межах XX ст. та XXI ст.} **варіативи капіталу є похідними від «економічної основи»**, яка складалась тривалий час та окреслювана переважно через ресурси. Останні за своєю проявністю розмежовані на матеріальні, нематеріальні, антропні та комплектовані {тобто «зібрані у різних пропорціях» з перших трьох}.

Веконічному соціосегменті **капітал** {так само як і ресурс} **постає мультиваріативним**: 1) економічний {або матеріально-речовий, оскільки він проявлюваний через «залежність» від речей та/або чуттєвосприйманих феноменів світу}, 2) людський {або напівматеріальний, оскільки головні складники – емоції, когнітивність, соціоузв'язкованість – як активовані антропоодиночцею основи окремих варіативів і проявлювані нею через тіло як «посередника індивідуального переживання»}, 3) композитний {або складений, оскільки тут не просто поєднані схожі та/або аспект-дотичні варіативи, а сформоване поле для їх взаємодій}, 4) трансверсальний {або перехідний, оскільки його варіативи перетікальні та взаємодоповнювально-збагачувальні не тільки за рахунок влас-

них властивостей/характеристик, але й оновлюваних аспектів через миттєве реагування на соціовиклики та культуросередовище). Інакше їх усі – тобто економічний, людський, композитний та трансверсальний – можна називати «парасольковими поняттями», оскільки вони створюють «поле розгортання/доформовування» варіативів капіталу, тобто тільки утримують останні, але самі не є однорідними й цілісними.

У межах пропонованого дослідження я зосереджу увагу виключно на **економічному капіталі та його варіативах**. Матеріально-речовий капітал {який оптимальніше на сьогодні називати «економічний»} найчастіше розуміють або як окремий зовнішній ресурс окремої людини, сім'ї, підприємства/організації тощо, або як комплектований одночасно за значимістю {тобто наскільки необхідним постає саме цей зовнішній ресурс – земля, об'єкти нерухомості, інструменти тощо – для підтримання «життєвого циклу» антроподиїніці та/або підприємства} та за відкритістю доступу до його {цього окремого зовнішнього ресурсу} ситуативної застосовності/використовуваності.

Епохові авторські витлумачення були різними: 1) Адам Сміт розглядав матеріально-речовий капітал-ресурс і окреслював його через сукупність майна {активів}, накопиченого для виробничих цілей [7]; 2) П'єр Бурд'юо трактував економічний капітал як «матеріальні активи», що «миттєво і безпосередньо конвертуються в гроші та можуть бути інституціоналізовані у формі прав власності» [12, с. 242]; 3) Массімо Раннедда наголошував на охопності економічним капіталом всіх видів «... матеріальних ресурсів, які можуть бути використані для отримання або збереження кращих життєвих шансів» [23, с. 2371].

На мою думку, економічний капітал не є однорідним {він радше постає складено-складниковим}, тому на ХХІ ст. {порівняно із попередніми – від часів Адама Сміта і до кінця ХХ ст.} його краще розуміти і витлумачувати як мета-поняття. Фактично «економічний капітал» поставатиме більше як технічний конструкт: коректніше його називати/маркувати як «парасолькове поняття» {тобто мета-поняття, яке утримуватиме варіативи, об'єднані єдиною основою: тут ресурсами}. Кожен варіатив економічного капіталу буде своєрідно «працювати» з ресурсами: 1) фізичний капітал не тільки допомагає їх {ресурси} ранжувати на домінуючі та допоміжні {за параметром потенційно-перспективності щодо отримуваної результатності}, але й задає орієнтири для наступних варіативів; 2) завдяки функціональному капіталу можливо окреслити вектори дії ресурсів та їх цільові призначення {у максимально-можливих майбутньо-фіксованих показниках}; 3) первинно техніко-технологічний капітал призначений для

оптимованої застосовності інструментів разом із алгоритмами та процесами, які вже вторинно сукупно {тобто техніка та технології} уможливають найдоцільніше опрацювання ресурсів з широкоспектровим мінімізуванням втрат як у виробничому циклі, так само і у результатах/наслідках; 4) натомість фінансовий капітал каталізує монетарування ідеї {тут: виокремлення грошових ресурсів для забезпечування обігу вартості} на пререалізувальному етапі {наприклад, як предостереження інвестора до проекту, який після ідеєвтілення буде максимально зисковим/вигодним – грошопримножуванням та суб'єкт-/компанієпротувальним}. Звісно, зазначені розтлумачення варіативів економічного капіталу є «дещо поверхневими» {тобто у них акцентовані тільки «первинні пласти»}, проте нюансування кожного з них буде трохи далі у пропонованому дослідженні.

Для коректного розуміння аспектів {та нюансів} варіативів економічного капіталу необхідно зупинитися на виокремленні та описі **сутності капіталу**, яку провідні мислителі різних локацій та епох розтлумачували співмірно галузевим тенденціям та домінуючим напрямкам {що їх часто самі й формували/векторували}.

Представники класичної політекономії наголошували на абстрактності поняття «капітал». Адам Сміт, наприклад, в своїх розмірковуваннях висноджував: капітал є не нагромадженою купою активів, а потенціалом для розгортання нового виробництва. І далі: «Цей потенціал, звісно, абстрактний. Він має бути оформлений і уречевлений, перш ніж його можна використати. Створення капіталу потребує процесу перетворення» [7]. Те, що «капітал – передусім абстрактне поняття, щоб принести користь, має набути конкретної уречевленої форми» [7], було відомо не тільки Адаму Сміту та Жан-Батісту Се, але й іншим представникам класичної політекономії. Так Жан-Батіст Се зазначав: «... капітал завжди має нематеріальну природу, оскільки капітал створює не матерія, а вартість цієї матерії, – вартість, що не має нічого тілесного» [24, с. 1091]. Таке розуміння капіталу важливе, хоч його й вважають одним з тих, що «загубилося в історії». Сьогодні мало хто з сучасних представників наукового товариства {зокрема: філософів, економістів, соціологів, культурологів та інших} знає про зазначену ідею Адама Сміта, ба більше – теоретично та/або праксисно апелює до неї. Мабуть тому, так само як в ХVIII–ХІХ ст., «капітал тепер плутають з грошима, але гроші – лише одна з багатьох форм, в яких він існує» [5, с. 47].

Один із сучасних дослідників капіталу Джеффри Ходжсон наголошує: ключовою ознакою капіталу має бути забезпечення для отримання кредиту, або застава [17]. Тому, з його погляду, капіталом

є або гроші, або реалізована грошова вартість активу, який може бути використаний як забезпечення отримання позики [17]. Нині не всі погоджуються з такими висновками економістів. Массімо Раннедда, наприклад, стверджує: Джеффри Ходжсон «помиляється, коли обмежує значення капіталу грошима, які інвестуються у виробництво, або грошовою вартістю власних, відчужуваних, заставних активів, що їх використовують у виробництві» [23, с. 2367], адже гроші – це виключно форма руху активів, тобто капіталу.

Виникає закономірне запитання: чому вчені здебільшого зводять сутність економічного капіталу до грошей навіть сьогодні? Відповідь буде прагматична: розум антропоодиноці простіше сприймає поняття «гроші», аніж поняття «капітал», над яким треба розмірковувати перш ніж застосовувати і витлумачувати відповідно. Поняття «гроші» простіше і практично всім зрозуміле: їх наявність – це орієнтир на щасливе життя {оскільки фінансова забезпеченість уможливорює відкритий доступ практично до будь-чого необхідного сучасній антропоодиноці}; їх відсутність – бідкування. Хоча, якщо поглянути глибше, наявність грошей не робила і не робить людину {особливо сучасну – з ХХІ ст.} щасливою чи щасливішою: радше навпаки – наявність великої кількості грошей зобов'язує до оптимізованого поводження з ними {тобто піклування антропоодиноці щодо цільового витрачання, відповідального зберігання та безпечних – мінімально ризикових – способів примножування}. Це стосується і окремої антропоодиноці, і країни. Власне, думка «гроші – це капітал» є абсолютно помилковою, щодо чого зауважували Арістотель [1; 2] і Адам Сміт [7]. Наразі важливо зауважити: гроші як «велике колесо обігу», як «велике знаряддя обміну і торгівлі» [7, с. 177] – це і не самі товари, що обертаються за їх допомогою, і не сам капітал, оскільки металеві монети не можуть спричинювати вартість {хоча варто наголосити: гроші не здатні зумовити з'яву вартості, але остання цілком може бути причиною їх унааявлення}. Щоправда, гроші спрощують проведення операцій, уможливають купівлю і/або продаж, але самі собою не є причиною додаткового виробництва. У Адама Сміта зустрічаємо вдалий приклад: він порівняв золоті і срібні гроші, які перебувають в обігу на території країни, з дорогою, яка сприяє рухові і довозенню на ринок сіна і зерна, але сама нічого не виробляє [7].

Дехто з дослідників зазначає: якщо не сприймати капітал як синонім грошей, то загадка капіталу зникне та зрозумілішим стане його значення і роль у господарстві й країновому суспільстві загалом. І тут відразу виникають запитання: а чому саме так розкривається «таємниця капіталу»?

в чому причина? Головна причина – це зручність {або прагматичність, якщо застосовувати філософські поняття}. Наприклад, у бізнес-середовищі презентують вартість усього у грошах, оскільки без останніх неможливо оцінити вартість різних активів {тут гроші постають стандартним вимірником вартості речей, що є не тільки побутово-зручними, але й необхідним для здійснення обміну}. Це помітив ще Арістотель [1], а значно пізніше – й Адам Сміт [7]. Наразі важливо наголосити: корисність та зручність послуговування поняттям «гроші» у бізнес-середовищі і побуті ще не означає їх синонімічності капіталу {та/або взаємозамінювання з ним}. Таким чином, капітал і так само економічний капітал – це не виключно гроші, а активи різних типів і видів, які створюють додаткове виробництво і приносять (не)матеріальний зиск.

Головними **варіативами економічного капіталу** постають {як я вже зазначала трохи вище}: 1) фізичний капітал, 2) функціональний капітал, 3) техніко-технологічний капітал, 4) фінансовий капітал. Зазначена послідовність є історичною: саме у такий спосіб капітал поступово розгортався у економічному соціосегменті {тобто: варіативи економічного капіталу презентовані як «опонятєвлені пікові точки» епохових домінант капіталу переважно на західноєвропейських теренах}.

Першим варіативом економічного капіталу постає **фізичний капітал**. Останній розтлумачують через матеріально-речовий актив, що використовувався для створення (не)матеріальних продуктів та отримання і/або збільшення прибутку. До зазначеного варіативу включені всі активи, які є чуттєвосприйнятними {тобто пов'язанні з п'ятьма головними сенсорними каналами, але домінуючими постають візуальне і тактильне} – будівлі, споруди, устаткування, меблі, машини, станки, верстати, телефони, комп'ютери сировина тощо. Загалом йдеться про матеріальні ресурси і засоби виробництва, {тобто все, що реально існує і використовуване в економічній діяльності}.

Фізичний капітал часто асоціюють із «дечим очевидним, яке відчутне на дотик»: його сутність – матеріальність загалом та будь-що матеріалізоване зокрема {можливо, з філософського погляду, краще було б його називати «речовий», оскільки його «дослідницька площа» утримує виключно реальні – матеріально оформлені – феномени}. Його накопичування уможливило та посприяло спричинюванню промислової революції та урбанізування. Парадоксально і очевидно, що саме цей варіатив капіталу найменш узаалежнений від антропоодиноці як носійки творчості/креативності {радше навпаки: людина постає медіатором-оператором, котрий візуально фіксує дещо потенційно прибуткове та залу-

чає його – це «дещо» – у виробничий цикл для подальшого отримання зиску/прибутку}. Фізичний капітал можна звести до несамодостатнього інструмента: він існує, але потребує того, хто його ситуативно застосовуватиме {тобто натяк на антропоодиноцеву присутність все ж є, але він не ядровий, а околицево-периферійний}.

Таким чином, особливістю фізичного капіталу є оснвність, тобто його цілком закономірно вважають базовим {тут: або підґрунтьовим}.

Другим варіантом економічного капіталу постає **функціональний капітал**. Іншими словами: йдеться про здатність капіталу виконувати «деякий перелік» функцій {капітал як засіб виробництва, капітал як запас вартості, капітал як чинник організації тощо}. Узагальнено – це сукупність можливостей економічного активу, що сприяє реалізуванню «широкоспектрового призначення» останнього у сфері обігу і виробництва {купівля ресурсів-чинників, вироблення продуктів та їх реалізування – продаж – потенційним споживальникам}. Згідно з названими функціями досліджуваній варіант економічного капіталу набуває грошової, продуктивної і товарної форм [20]. Тому функціональний капітал доцільно визначати як триєдність грошової, продуктивної і товарної форм ресурсу, яких він набуває під час свого руху при забезпеченні обігу та вироблення продуктів, а також уможливлення прибутку.

Звідси з'ява продуктивного капіталу, яким постає діючий у виробництві ресурс, {що за способом перенесення своєї вартості на готовий продукт} поділений на основний та оборотний. Основний капітал – це перша частина продуктивного капіталу, яка переносить свою вартість на готовий продукт поступово і частинами {йдеться про будівлі і споруди, устаткування, машини і механізми, інструменти тощо}. Оборотний капітал – це друга частина продуктивного капіталу, що переносить свою вартість на готовий продукт відразу і повністю {прикладом можуть бути: передусім різні види сировини, тобто нафта, руда, зерно, картопля, виноград тощо, з якого виготовляють продукти; а також допоміжні ресурси – електрика, сонячна енергія, паливо у вигляді газу, торфу, вугілля тощо}.

Функціональний капітал не постає окремим об'єктом, радше це здатність об'єкта виконувати конкретні функції {та/або їх комплект} в економічній системі {наприклад: 1) у корпорації є гроші, що зберігаються на банківському рахунку для інвестування в найближчому чи віддаленому майбутньому та мають призначення, через яке – «для інвестування» – вони й постають функціональним капіталом; 2) в університеті є бюджетний фонд розвитку новацій, гроші з якого не витрачають, а чекають відповідного проекту,

тобто тут функція капіталу – забезпечення оновлення і зростання освітньої установи}. Такий підхід ближчий до системного і менеджментського/адміністративного: капітал – не окрема річ, а конкретна роль {йдеться про «живу» форму капіталу, що у площині праксису може бути застосована/використана відповідно до своєї природи}.

Таким чином, особливістю функціонального капіталу є його проявність у дії {або дієвість}, тобто цільове призначення та майбутній потенційний результат, які постають орієнтирними для дієрозгортання.

Третім варіантом економічного капіталу постає **техніко-технологічний капітал**. З назви зрозуміло: останній є складеним, тому передусім потрібно прояснити головні компоненти – «техніка» і «технологія». Обидва слова мають довгу історію: їх вжиткували у своїх творах не тільки давньогрецькі мислителі {Платон і Арістотель}, економісти-класики {Дейвід Рікардо, Адам Сміт, Карл Маркс}, філософи {Георг Вільгельм Фрідріх Гегель / Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Ернст Капп / Ernst Christian Kapp, Мішель Фуко / Paul-Michel Foucault}, соціологи {П'єр Бурд'ю}, але й інші (між)галузеві дослідники.

Слово «техніка» має давньогрецьке укорінення: значення «τέχνη»/«tékhne» – «майстерність», «уміння», «вправність». У давньогрецькій культурній локації техніку розуміли подвійно: 1) як навички, майстерність, умілість, вправність у окремому виді діяльності; 2) як інструменти, механізми, тобто знаряддя праці, за допомогою яких людина створює продукт задля задоволення своїх потреб. У сучасному вжитку поняття «техніка» найчастіше дефініціюють/пояснюють через «інструментність»: сукупність ручних, механічних та автоматизованих засобів, що забезпечують створення продуктів і/або надавання послуг. Водночас у таких визначеннях/поясненнях не враховано «свідомісних компонентів» {уваги, мислення, пам'яті, емоцій, волі, розуму, інтелекту тощо}. За сучасних умов саме ці антропоодиноцевуджерелені компоненти нерідко перевищують за значущістю класичні знаряддя праці – особливо в економіці знань та цифровому виробництві. Таким чином, технічний капітал – це інструменти, що використовували у виробничому циклі для створення продукту і постають {частково або повністю} зисковими.

Натомість поняття «технологія» [16; 9; 15; 22] передбачає деяку несподіванку: воно спільнокореневе із поняттям «техніка» {що, на перший погляд, їх об'єднує}, проте за змістом, значенням й призначенням вони відмінні {тобто після нюансованого розгляду вони постають інакшими}. Якщо техніку більше пов'язують із запитанням «що?», то технологію – із запитанням «як?» {або

«у який спосіб?»}. Зазвичай технологію дефінують/пояснюють через: 1) алгоритми, операції і способи, за допомогою яких створюють продукти і/або надають послуги; 2) процеси, завдяки активуванню яких перетворюють сировинні матеріали і створюють вже наявні {тобто відомі} та/або частково оновлені чи й абсолютно нові продукти. Іншими словами: технологія є знанням про алгоритми, послідовні операції і способи виробничого циклу. Технології набувають онтологічного значення виключно через узв'язкованість з технікою {тобто відповідні операційно-виробничі процеси уможливають трансформувати предмети праці – насамперед, сировинних матеріалів – за допомогою техніки як інструментів}. Сама технологія у пропонованому контексті постає окремою онтологічною дійсністю: вона не просто «інструментально та/або алгоритмово» модифікує сировину на дещо прийнятне {тут: іншоформне, характеристикокомбінувальне, естетично привабливе для потенційного споживальника та ситуативно застосовне}, а сама формує і задає умови для власного прояву в культурі {тобто окреслює нормовідповідність через оновлення стандартів виробничого циклу, зазначає обмеження щодо роботи із сировиною та й функціонуванням готового продукту тощо}. Таким чином, технологічний капітал – це алгоритми, операції, способи, навички виготовлення продукту і забезпечення створення та/або зростання його (не)матеріального зиску.

Використання технології відбувається співмірно до відповідної техніки: абстрактно вони обидві самостійні, проте у виробничому циклі продукту вони взаємоу залежні. Разом з тим вони не є тотожними: техніка – це інструменти {тобто дещо належне до «сфери речей»} з окремим спектром функційності та потенційної застосовності, а технологія – безпосередньо включена у саму виробничу діяльність {тобто постає невід'ємною від «сфери діяльності»}. Але акцентую: технологія тісно пов'язана з діяльністю, проте не може бути зведена до останньої {інакше: якщо техніка – це речова складова економічної діяльності, то технологія – алгоритмна, операційна}. Створення продукту не можливо здійснювати без обидвох складників – без техніки і без технології: вони мають бути паралелізованими – наявними і задіяними. Тобто технічний капітал і технологічний капітал постають одночасно активованими: вони не просто взаємопов'язані самим процесом продуктостворення і/або послугоспричинення, а переплетені у взаємодії щодо продуктостворення і/або послугоспричинення. Саме тому ці два варіанти економічного капіталу поєднані в один із назвою «техніко-технологічний капітал».

Техніко-технологічний капітал передбачає постійне удосконалювання та оновлювання через

оптимовані зміни/коригування як техніки, так само і технології. Техніка морально застаріває швидше {хоча амортизаційний період ще повністю може й не закінчитися}, проте технології – узалежені від техніки – не спрацюватимуть автоматично {іншими словами – технології невідокремлювані від техніки: якщо техніка застаріла, то технології працюють, проте ефективність останніх мінімальна}. Наслідки паралельного оновлювання техніки та технологій для виробника очевидні через «причинно-наслідкові спектри неможливого»: 1) неможливо створити новативний продукт, 2) відповідно втриматися у ринковій ніші через сильну конкуренцію буде вельми непросто, 3) що передбачає не тільки не отримання (не)матеріального зиску, 4) але й зіткнення з реальними загрозами втрати власного бізнесу. Техніко-технологічний капітал потребує не просто номінальної постійної уваги {тобто не щоквартального звітування щодо «переналаштовано і заощаджено бюджет»}, а системного оновлення: заміни використовуваної техніки у циклі продуктовироблення на надсучасну високопродуктивну {що пришвидшуватиме опрацювання сировини та задовольнятиме вибагливі запити потенційних споживальників, тобто допоможе збалансувати кількісні та якісні характеристики майбутнього продукту}, раціоналізування технології {тобто оптимізування алгоритмів роботи, що включатиме не тільки «меншу кількість рядків коду», але й дружній для користувальника інтерфейс, чіткі інструкції застосування, простоту опанування тощо} та (пере)навчання працівників. Ба більше: ці системні оновлювання необхідно здійснювати без тривалого переривання виробничого циклу {його можна сегментно призупинити для коригування, але не вимкнути і перезапустити}, оскільки подібне зумовить «виробничі збої». Тобто техніко-технологічний капітал – це комплекс знань та вмінь, інструментів й операцій, що у нерозривній єдності забезпечують виробничі процеси та їх удосконалення. Йдеться не тільки про техніку як інструменти та/або девайси, але й про технологічну компетентність – патенти, алгоритми, методи тощо {наприклад: корпорація використовує штучний інтелект для автоматизування бухгалтерії; алгоритми є частиною технологічного капіталу, який актуалізують в епоху цифрової трансформації економіки}.

Техніко-технологічний капітал вельми своєрідний, оскільки він одночасно наявно-відсутній: ми сенсорно фіксуємо інструменти {техніку}, але не алгоритми {технології}. Перші ми зауважуємо процесно {тобто спостерігаємо техніку в дії}, але виключно «стикаємося з результатом та/або наслідком» других {тобто протоколюємо підсумки роботи алгоритмів}. У даному варіативі економіч-

ного капіталу межа між суб'єктом та об'єктом вже на сьогодні відчутно розмита: ми створюємо техніку та технології для власного розвантажування, проте вони {і техніка, і технології разом} змінюють/коригують наші життя та нас самих.

Таким чином, особливістю техніко-технологічного капіталу є не просто його загальна рухливість, а впливальна сегмент-адаптивність, від якої структурні зміни можуть бути поширювані на будь-який соціосегмент або його частину.

Четвертим варіативом економічного капіталу постає **фінансовий капітал**. Це монетарний ресурс, використовуваний в економіці як каталізувальник багатьох процесів {якщо не усіх}. Його дефініціюють й інакше: це економічні відносини між суб'єктами діяльності щодо накопичування і залучання вартості всіх ресурсів задля ефективного їх використання та отримання (не)матеріальної вигоди. Зазвичай фінансовий капітал асоціюють з ресурсами {зокрема: грошима, цінними паперами, інвестиціями, венчурними фондами, деривативами, банківськими інструментами тощо}, які забезпечують {тут радше: уможлиблюють} обіг та акумулювання вартості в економіці. Формування фінансового капіталу узалеженне від умов {основними з-поміж яких постають економічні, культурні та соціальні} і джерел {що передбачає залучання банківського капіталу і фондів відджененого капіталу, тобто узятого з одного з фондів – інвестиційного, лізингового, венчурного тощо}.

Цей варіатив економічного капіталу наймобільніший та найпроявниший у соціосегментах. Його головні функції: відтворювальна, розподільна і контролювальна. Фінансовий капітал здебільшого сприймають як цілісний {тобто такий собі моноліт}, проте він насправді рівневий. З-поміж рівнів головними є: 1) технологічний {матеріальні активи}; 2) культурний {з домінуванням духовності, етичності, чесності, толерантності, справедливості, відповідальності, що постають або усвідомленими проявами економічних суб'єктів, або ситуативним проявом виплечаних чеснот}; 3) соціальний {відносини і зв'язки економічних суб'єктів між собою, а також із суб'єктами інших соціосегментів країнового суспільства – політичного, культурного, освітнього, наукового та ін.} тощо.

Фінансовий капітал є формою символічного обміну, в яку повірило людство. Як зауважив Карл Маркс: гроші – це річ, в якій соціальні відносини замасковані під речі [20]. Саме тут і прихована сила узгодженої ілюзії, яка працює {наприклад, стартап залучає фінансування через венчурний фонд, тобто надає ресурс для реалізації ідеї – саме це і є фінансовим капіталом}. Цей варіатив економічного капіталу не створює продукт безпосередньо, проте каталізує з'яву усіх інших форм. Водночас він є найабстрактнішим, оскільки ґрунтований на довірі до вартості.

Таким чином, виключною особливістю фінансового капіталу є символічна об'єднуваність {хоча неможливо оминати увагою і «супутні його особливості» – абсолютну мобільність, концентрування, ефективність}.

Антропоодинаця у сучасному світі не постає відокремленою від соціосегментів: вона не просто «номінально додана», а радше «активно залучена» в них. Саме **людина є «центром перетину та активування» варіативів капіталу**: вона вже не очікує на можливість, а спричинює її до з'яви. Така «можливісна потенційність» антропоодинаці одночасно і виграш {через формування чіткого запиту на активування окремого/окремих варіативів капіталу та ідеєреалізування з їх «допомогою»}, і ризик {через непевність щодо повного потребозадоволення}, але безпрограшний {оскільки через отримання доступу до результатів виробничого циклу – продуктів та послуг – антропоодинаця набуває досвід та тяжіє до якісних параметрів, а не до досягання кількісних показників}.

За результатами роботи з капіталом та його мультиваріативністю я прийшла до підсумків-узагальнень: 1) сам капітал – хоч і «працює» з ресурсами – не постає жодним з них, оскільки постійно мутує через численні доповнювання та є радше умовною метаструктурою; 2) нині у «лексикон капіталу» включені «варіативи» {тобто «чіткі поля його проявності та дослідження»} та «парасолькові поняття» {тобто поняття-узагальнення, якими охоплені/утримувані вже «опрацьовані дослідниками» варіативи капіталу: економічний капітал, людський капітал, композитний капітал, трансверсальний капітал}; 3) найповнішим/найкомплектнішим варіативом капіталу можна вважати людину, яка є «потенцією, що може розгорнутися за потреби та/або сприятливих умов» {хоча вона може обмежити «запит на себе» як на ресурс-капітал}; 4) самі варіативи капіталу краще розмежовувати за рівнями {або перший, другий, третій тощо; або ядровий та периферійні}.

Окрім того, **дефініція капіталу** має бути «максимально онуленою від конкретності» {тут: найабстрактнішою}, що можливо зробити тільки завдяки філософії: капітал – це потенційна або актуалізована здатність створювати, акумулювати й передавати цінність через системні відносини, що забезпечують відкладену або безпосередню перевагу у доступі до ресурсів, влади, впливу чи продуктивності.

Висновки: 1) слово «капітал» має свою власну історію, яка вкорінена у праксис – від нерухомого майна {землі та «плодів» її оброблення} через «рухоме майно» {«зискових тварин» та/або антропоодинаць} до нейтрального символічного узагальнення {поняття «капітал»} з врахуванням аспектів, що охоплені поняттями «ресурси» та «власність»;

2) зі змісту поняття «капітал» впливає сучасне мультиплікування його варіативів і витлумачень; 3) усі варіативи капіталу {актуалізовані у XXI ст.} постають похідними від «економічної основи» {складеної впродовж тривалого часу та окресленої переважно через ресурси}, тобто економічний капітал набуває значення «парасолькового поняття», зміст якого конкретизують особливості головних варіативів – фізичного капіталу {матеріально-речовий актив}, функціонального капіталу {сукупність реалізовуваних можливостей економічного активу або переліки його цільових призначень}, техніко-технологічного капіталу {паралельне застосування інструментів і алгоритмів та процесів, необхідних у виробничому циклі}, фінансового капіталу {форма символічного обміну дечого – наприклад, описаної ідеї – через гроші як посередника на отримання продукту та/або послуги}; 4) сучасне «ресурсне утруднення» в контексті капіталу набуває кардинально інакшого акценту {і він насправді непокоїть} – це не відповідь на запитання «який спосіб використання/застосування доступних нині ресурсів є оптимальнішим?» {що його популяризують сучасні «великі гравці» світового економічного соціосегменту}, радше це неочевидне запитання – «яким чином відбувається набування ресурсами форми капіталу?» {і це жахає, оскільки це вже не технічний, а онтолого-екзистенційний зсув: нині навіть антропоодинація постає ресурсом, перетворюваним за-запитом на будь-що вигодове/зискове}.

Перспективи подальших досліджень можливо як «утримувати» в дослідницькому полі економічного капіталу через нюансування його варіативів, так і формувати нові – не окреслені пропонованим текстом мого дослідження – міждисциплінарні перетини.

Література

1. Арістотель. Нікомахова етика. Αριστοτελης. Νήικα Νικομαχεια / переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. Київ : Аквілон–Плюс, 2002. 480 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 240 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. У 3-х т. Т. 1. Структура повсякденності: можливе і неможливе / Пер. з. франц. Г. Філіпчук. Київ : Основи, 1995. 543 с.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. У 3-х т. Т. 2. Ігри обміну / Пер. з. франц. Г. Філіпчук. Київ : Основи, 1997. 585 с.
5. Де Сото Е. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Пер. з англ. М. Климчук. Київ : Ніка-Центр, 2012. 232 с.
6. Діденко Л. В. Методологічний принцип «квадролекс» [Methodological Principle 'Quadrolex']. «The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2025», International Scientific Conference (2025 ; Kyiv). International Scientific Conference «The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2025» [Abstracts] / Ed. board: A. Konverskyi [and other]. Kyiv: Publishing center «Kyiv University», 2025. 1049 p. P. 652–656. URL: <https://daysofscience-knu.net.ua/index.php/conference/issue/view/14/81>
7. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Переклад з англ. О. Васильєва, М. Межевікіної, А. Малівського. Київ: Port-Royal, 2001. 594 с.
8. Штомпка П. Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору / Пер. з польської Миколи Яковини. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2022. 400 с.
9. Borgmann A. Technology and the Character of Contemporary Life: A Philosophical Inquiry. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1987. 310 p.
10. Bourdieu P. Espace social et genèse des «classes». *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*. 1984. Vol. 52–53. P. 3–14. URL: https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1984_num_52_1_3327
11. Bourdieu P. La distinction: Critique sociale du jugement. Paris: Les Éditions de Minuit, 1979. 690 p.
12. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Edited by John G. Richardson. New York – Westport, Connecticut – London: Greenwood Press, 1986. P. 241–258.
13. Corsani A. Capital, Connaissance et Vie dans le Capitalisme Cognitif. *European Journal of Economic and Social Systems*. 2007. Vol. 20, n. 1. P. 81–98.
14. Corsani A., Lazzarato M. Le Revenu Garanti comme Processus Constituant. *Multitudes*. 2002. Vol. 10. No 3. P. 177–185. <https://doi.org/10.3917/mult.010.0177>
15. Feenberg A. Questioning Technology. London and New York: Routledge, 1999. 262 p.
16. Hickman L. A. Technology as a Human Affair. New York: McGraw-Hill Publishing Company, 1990. 510 p.
17. Hodgson G. M. What is capital? Economists and sociologists have changed its meaning: Should it be changed back? *Cambridge Journal Economics*. 2014. Volume 38. Issue 5. P. 1063–1086. <https://doi.org/10.1093/cje/beu013>
18. Lazzarato M. From Capital-Labour to Capital-Life / Translated from the French by Valerie Fournier, Akseli Virtanen and Jussi Vähämäki. *Ephemera*. 2004. Vol. 4. No 3. P. 187–208.
19. Lazzarato M. Les Révolutions du Capitalisme. Paris: Empêcheurs de penser en Rond / Le Seuil, 2004. 260 p.
20. Marx K. Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Erster Band. Hamburg, 1890. {MEGA II/10: "Das Kapital", 1. Band, Druckfassung 1890}. *MEGA digital. Ökonomische Texte von Karl Marx im Internet*. Berlin: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften & TELOTA, 2012. URL: <http://telota.bbaw.de/mega/>
21. Marx K. Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Dritter Band. Erster Teil. Hamburg, 1894. {MEGA II/15: "Das Kapital", 3. Band, Druckfassung 1894}. *MEGA digital. Ökonomische Texte von Karl Marx im Internet*. Berlin: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften & TELOTA, 2012. URL: <http://telota.bbaw.de/mega/>
22. Pitt J. C. Thinking about Technology: Foundations of the Philosophy of Technology. New York – London: Seven Bridges Press, 2000. 160 p.
23. Ragnedda M. Conceptualizing Digital Capital. *Telematics and Informatics*. 2018. Volume 35, Issue 8. P. 2366–2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>

24. Say J.-B. *Oeuvres complètes: I. Traité d'économie politique*. Tome second. Paris: ECONOMICA, 2006. 666 p.

25. *The Works and Correspondence of David Ricardo*. Edited by Piero Sraffa with the collaboration of M. H. Dobb. Volume I: *On The Principles of Political Economy and Taxation*. Cambridge, GB: Cambridge University Press, 1981. 512 p.

Анотація

Діденко Л. В. Філософське інтерпретування варіативів економічного капіталу: від ресурсу до антропоодиночності. – Стаття.

Сучасність має багато утруднень, з поміж яких головними постають – кількісно-якісні параметри ресурсів {переважно їх нестача}, а також тотальне капіталізування. Навіть фахові дослідники не завжди можуть чітко розтлумачити поняття «капітал».

Пропоноване дослідження не тільки уточнює поняття «капітал» через реконструювання його змісто-основи та смислів слова, але й пропонує авторську візію філософа з інтерпретуванням на межі міждисциплінарної поліаспектності.

Висновки: 1) слово «капітал» має свою власну історію, яка вкорінена у праксис – від нерухомого майна {землі та «плодів» її оброблення} через «рухоме майно» {«зискових тварин» та/або антропоодиночності} до нейтрального символічного узагальнення {поняття «капітал»} з врахуванням аспектів, що охоплені поняттями «ресурси» та «власність»; 2) зі змісту поняття «капітал» випливає сучасне мультиплікування його варіативів і витлумачень; 3) усі варіативи капіталу {актуалізовані у ХХІ ст.} постають похідними від «економічної основи» {складеної впродовж тривалого часу та окреслюваної переважно через ресурси}, тобто економічний капітал набуває значення «парасолькового поняття», зміст якого конкретизують особливості головних варіативів – фізичного капіталу {матеріально-речовий актив}, функціонального капіталу {сукупність реалізовуваних можливостей економічного активу або переліки його цільових призначень}, техніко-технологічного капіталу {паралельне застосування інструментів і алгоритмів та процесів, необхідних у виробничому циклі}, фінансового капіталу {форма символічного обміну чого – наприклад, описаної ідеї – через гроші як посередника на отримання продукту та/або послуги}; 4) сучасне «ресурсне утруднення» в контексті капіталу набуває кардинально інакшого акценту {і він насправді непокоїть} – це не відповідь на запитання «який спосіб використання/застосування доступних нині ресурсів є оптимальнішим?» {що його популяризують сучасні «великі гравці» світового економічного соціосегменту}, радше це неочевидне запитання – «яким чином відбувається набування ресурсами форми капіталу?» {і це жахає, оскільки це вже не технічний, а онтолого-екзистенційний зсув: нині навіть антропоодиночність постає ресурсом, перетворюючим за-запитом на будь-що вигодове/зискове}.

Ключові слова: капітал, ресурс, власність, гроші, зиск, вигода, товар, продукт, послуга, виробничий цикл, парасолькове поняття, варіатив, економічний

капітал, фізичний капітал, функціональний капітал, техніко-технологічний капітал, фінансовий капітал, людина.

Summary

Didenko L. V. Philosophical interpretation of the economic capital variants: from resource to the human being. – Article.

Contemporaneity presents numerous difficulties, among which the most pressing are the quantitative and qualitative parameters of resources (primarily their scarcity), as well as the total capitalization of all socio-segments. Even professional researchers are not always able to clearly define the concept of 'capital'.

This research not only refines the concept of 'capital' by reconstructing its foundational content and the meanings embedded in the term, but also offers the author's philosophical vision interpreted at the intersection of interdisciplinary multi-aspectuality.

Conclusions: (1) The word 'capital' has its own distinct history, deeply rooted in praxis – from immovable property (land and the 'fruits' of its cultivation), through movable property ('profit-yielding animals' and/or human beings as economic units), to a neutral symbolic abstraction (the concept of 'capital'), taking into account aspects encompassed by the notions of 'resources' and 'ownership'. (2) From the content of the 'capital' concept arises the contemporary multiplication of its variants and interpretations. (3) All variants of capital (actualized in the 21st century) derive from the 'economic base' (formed over a long period and primarily defined through resources), meaning that economic capital acquires the status of an 'umbrella concept', the content of which is specified by the characteristics of the main variants – physical capital (material-tangible asset), functional capital (the set of realizable capabilities of an economic asset or the lists of its intended purposes), technical-technological capital (the parallel application of tools, algorithms, and processes necessary in the production cycle), and financial capital (a form of symbolic exchange of something – for example, a described idea – through money as a mediator for obtaining a product and/or service). (4) The contemporary 'resource difficulty' in the context of capital takes on a radically different emphasis (and it is genuinely alarming) – it is not a response to the question 'What is the most optimal way to use/apply the currently available resources?' (a question promoted by today's 'major players' in the world economic socio-segment), but rather a less obvious question: 'How do resources acquire the form of capital?' (and this is frightening, since it is no longer a technical, but an ontological-existential shift: nowadays even the human being itself appears as a resource, transformed on demand into anything profitable or gainful).

Key words: capital, resource, ownership, money, profit, benefit, commodity, product, service, production cycle, umbrella concept, variant, economic capital, physical capital, functional capital, technical-technological capital, financial capital, human being.

Дата надходження статті: 11.06.2025

Дата прийняття статті: 23.06.2025

Опубліковано: 10.09.2025